DOMSTOLENS DOM
av den 2 februari 1988*

I mål 309/85

har ordföranden i Tribunal de première instance i Liège till domstolen gett in en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 177 i EEG-fördraget i det mål rörande interimistiskt förordnande som pågår vid den nationella domstolen mellan

Bruno Barra, studerande med hemvist i Bonnetable (Frankrike), och 16 andra studerande,

och

1) belgiska staten,

2) staden Liège.

Begäran avser särskilt tolkningen av artikel 7 i EEG-fördraget.

DOMSTOLEN

sammansatt av ordföranden A. J. Mackenzie Stuart, avdelningsordförandena G. Bosco, O. Due, J. C. Moitinho de Almeida och G. C. Rodríquez Iglesias samt domarna T. Koopmans, U. Everling, K. Bahlmann, Y. Galmot, C. Kakouris, R. Joliet, T. F. O´Higgins och F. Schockweiler,

generaladvokat: Sir Gordon Slynn,
justitiesekreterare: byrådirektören D. Louterman,

som beaktat yttrandena från

— sökandena genom advokaten L. Misson, Liège,

— Belgien genom advokaten P. Deltenre, Bryssel,

* Rättegångsspråk: franska.

— Förenade konungariket genom McHenry såsom ombud och advokaten Mummery,

— kommissionen genom J. Griesmar, såsom ombud,

som beaktat förhandlingsrapporten och vad som förekommit vid den muntliga förhandlingen den 18 februari 1987,

som hört generaladvokatens förslag till avgörande, framlagt vid sammanträde den 17 september 1987,

meddelar följande

dom

1 Genom beslut av den 9 oktober 1985, som inkom till domstolen den 14 oktober 1985, har ordföranden i Tribunal de première instance i Liège ställt två frågor enligt artikel 177 i EEG-fördraget om tolkningen av vissa principer i gemenskapsrätten, för att kunna bedöma om det är förenligt med dessa principer att genom lag begränsa möjligheten till återbetalning av sådana inskrivningsavgifter, som enligt ett förhandsavgörande strider mot artikel 7 i EEG-fördraget.

2 Dessa frågor har uppkommit inom ramen för ett interimistiskt förfarande som inletts av Bruno Barra och 16 andra sökande i målet vid den nationella domstolen (nedan kallade sökandena) mot belgiska staten (svarande i målet vid den nationella domstolen) som vägrat att återbetala de extra inskrivningsavgifter (s.k. minerval, nedan kallade studieavgifter) som sökandena betalat före den 13 februari 1985, vilket är dagen för avkunnande av dom i Gravier-målet (293/83, Rec. s. 606). Staden Liège har på begäran av sökandena inträtt i rättegången vid den nationella domstolen.

3 Av handlingarna i målet framgår att samtliga sökande är franska medborgare som följt den tekniska yrkesutbildningen inom vapensektionen vid Lièges Institut communal d'enseignement technique de la fine mécanique, de l'armurerie et de l'horlogerie. Under sina studier vid institutet har de varje år måst betala en studieavgift som de belgiska studerandena inte behövt betala. Sökandena har betalat mellan 21 000 och 136 558 belgiska franc var i studieavgift beroende på omständigheterna och antalet fullgjorda studieår.

4 Vid den nationella domstolen är det ostridigt att det aktuella institutet, och särskilt dess vapentekniska avdelning, är en yrkesskola. Den nationella domstolen ansåg därför att sökandena, mot bakgrund av domstolens ovan angivna dom av den 13 februari 1985, felaktigt avkrävts en studieavgift.

5 Domstolen fastslog nämligen i den domen att det utgör en enligt artikel 7 i fördraget förbjuden diskriminering på grund av nationalitet, att kräva att studerande som är medborgare i andra medlemsstater skall betala en avgift, en inskrivningsavgift eller en studieavgift för att få tillträde till yrkesutbildning, samtidigt som inhemska studerande inte behöver betala en sådan avgift.

6 I den belgiska lagen om utbildning av den 21 juni 1985 (Moniteur belge av den 6.7.1985) sägs emellertid att studieavgifter som uttagits mellan den 1 september 1976 och den 31 december 1984 inte betalas tillbaka, såvida det inte gäller avgifter som uttagits av elever eller studerande med medborgarskap i en medlemsstat i gemenskapen, vilka genomgått yrkesutbildning, där återbetalning är möjlig efter domstolsavgöranden som grundar sig på talan om återbetalning som väckts före den 13 februari 1985, dvs. dagen för avkunnande av dom i Gravier-målet.

7 För att kunna bedöma om det är förenligt med gemenskapsrätten att vägra återbetala studieavgifterna har den nationella domstolen i det läget förklarat målet vilande och ställt följande frågor till domstolen:

"Genom sin dom i Gravier-målet (mål nr 293/83), avkunnad den 13 februari 1985, har domstolen förklarat att det utgör en enligt artikel 7 i fördraget förbjuden diskriminering på grund av nationalitet, att kräva att studerande som är medborgare i andra medlemsstater skall betala en avgift, en inskrivningsavgift eller en studieavgift för att få tillträde till yrkesutbildning, samtidigt som inhemska studerande inte behöver betala en sådan avgift.

1. Gäller denna tolkning av fördraget endast ansökningar om tillträde till yrkesutbildning i tiden efter domen eller skall den tillämpas även för perioden mellan den 1 september 1976 och den 31 december 1984?

2. Om tolkningen även gäller för perioden före domen: är det i så fall förenligt med gemenskapsrätten att genom en nationell lag utestänga elever och studerande från andra medlemsstater, som utan grund

betalat en avgift, en inskrivningsavgift eller en studieavgift, från rätten till återbetalning i de fall de inte väckt talan om återbetalning före dagen för domen?"

8 För en utförligare redogörelse för den rättsliga ramen, de faktiska omständigheterna i tvisten vid den nationella domstolen och de till domstolen ingivna yttrandena hänvisas till förhandlingsrapporten. Handlingarna i målet i dessa delar återges i det följande endast i den mån domstolens argumentation kräver det.

Den första frågan

9 Både sökandena och kommissionen anser att domstolens domar i mål om förhandsavgöranden i princip har retroaktiv verkan. Den tolkning av artikel 7 i EEG-fördraget som ges i den ovan angivna domen av den 13 februari 1985 skall därför följas av de nationella domstolarna även i fråga om ansökningar om tillträde till yrkesutbildning för perioden mellan den 1 september 1976 och den 31 december 1984. En medlemsstat kan inte anta en lag som medför en begränsning i tiden av en sådan dom, när inte domstolen har beslutat härom i domen.

10 Utan att ifrågasätta principen om förhandsavgörandens retroaktiva verkan har Belgien hävdat att i förevarande fall alla villkor är uppfyllda för en begränsning i tiden av verkan av domen av den 13 februari 1985.

11 I samband härmed skall det hänvisas till domstolens praxis (jfr särskilt domen av den 27 mars 1980, Amministrazione delle finanze dello Stato/-Denkavit italiana, 61/79, Rec. s. 1205), enligt vilken den tolkning som domstolen vid utövandet av den behörighet som den har enligt artikel 177 i EEG-fördraget gör av en gemenskapsrättsregel vid behov klargör och preciserar innebörden och räckvidden av denna regel, så som den skall eller skulle ha förståtts och tillämpats från och med sitt ikraftträdande. Därav följer att en sålunda tolkad regel kan och skall tillämpas av domstolarna även beträffande rättsförhållanden som uppkommit före domen med anledning av begäran om tolkning, om villkoren i övrigt för att inför en behörig domstol väcka talan om tillämpning av den nämnda rättsregeln är uppfyllda.

12 Domstolen kan, såsom den angivit i sin dom av den 8 april 1976 (Defrenne/-Sabena, 43/75, Rec. s. 455), endast i undantagsfall, med tillämpning av en allmän princip om rättssäkerhet som är förankrad i gemenskapsrätten och med beaktande av allvarliga störningar som domen skulle kunna medföra när det gäller det förflutna för rättsförhållanden som ingåtts i god tro, begränsa möjligheten för alla berörda att åberopa den tolkade bestämmelsen för att få en förnyad prövning av dessa rättsförhållanden.

13 En sådan begränsning kan dock enligt domstolens fasta praxis endast tillåtas i den dom som ges i anledning av begäran om tolkning. Det grundläggande kravet på en enhetlig och generell tillämpning av gemenskapsrätten innebär att endast domstolen kan bestämma de begränsningar i tiden som skall göras av dess tolkningar.

14 Enligt begäran om förhandsavgörande skall domstolen i detta sammanhang uttala sig om huruvida tolkningen av artikel 7 i EEG-fördraget i dess ovan angivna dom av den 13 februari 1985 även gäller för tiden före domen. Eftersom domstolen inte begränsade räckvidden i tiden av den i det målet meddelade domen av den 13 februari 1985, kan en sådan begränsning inte göras i den nu aktuella domen.

15 Svaret på den första frågan blir därför att domstolens tolkning av artikel 7 i EEG-fördraget i den ovan angivna domen av den 13 februari 1985 skall tillämpas på ansökningar om tillträde till yrkesutbildning såväl före som efter avkunnandet av den nämnda domen.

Den andra frågan

16 Med den andra frågan önskar den nationella domstolen få veta om gemenskapsrätten innebär att man inte kan tillämpa en nationell lag på elever och studerande från andra medlemsstater, som utan grund betalat en extra inskrivningsavgift, ifall lagen utestänger dem från rätten till återbetalning om de inte väckt talan härom före avkunnandet av den ovan angivna domen av den 13 februari 1985.

17 Härvid kan påpekas att rätten till återbetalning av avgifter som en medlemsstat tagit ut i strid med gemenskapsrättsliga regler är en följd av och ett komplement till de rättigheter som tillerkänts enskilda enligt gemenskapsrättens regler, såsom dessa tolkats av domstolen.

18 Det är visserligen riktigt att återbetalning endast kan ske inom ramen för de materiella och formella villkor som fastställts i de olika nationella lagstiftningarna på detta område. Som framgår av domstolens fasta praxis (jfr särskilt domen av den 9 november 1983, San Giorgio, 199/82, Rec. s. 3595) får dock dessa villkor inte vara mindre förmånliga än dem som gäller för motsvarande krav enligt nationell rätt eller utformas så att de i praktiken omöjliggör utövandet av de rättigheter som följer av gemenskapens rättsordning.

19 Den i målet vid den nationella domstolen omtvistade lagregeln, som begränsar återbetalningen till enbart sådana sökande som väckt talan om återbetalning före den ovan angivna domen av den 13 februari 1985, utestänger helt enkelt personer som inte uppfyller detta villkor från rätten till återbetalning av felaktigt uttagna belopp. En sådan regel gör det därför omöjligt att utöva de rättigheter som följer av artikel 7 i EEG-fördraget.

20 Den nationella domstolen, som är skyldig att tillämpa gemenskapsrätten fullt ut och värna om de rättigheter som denna ger de enskilda, skall därför inte tillämpa en sådan nationell lagregel.

21 Svaret på den andra frågan är därför att gemenskapsrätten innebär att man inte kan tillämpa en nationell lag på elever och studerande från andra medlemsstater, som utan grund betalat en extra inskrivningsavgift, ifall lagen utestänger dem från rätten till återbetalning om de inte väckt talan härom före avkunnandet av den ovan angivna domen av den 13 februari 1985.

Rättegångskostnader

22 De kostnader som har förorsakats Belgien, Förenade konungariket och Europeiska gemenskapernas kommission, som har inkommit med yttrande till domstolen, är inte ersättningsgilla. Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den domstolen att besluta om rättegångskostnaderna.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN

– angående de frågor som genom beslut av den 9 oktober 1985 förts vidare av ordföranden i Tribunal de première instance i Liège – följande dom:

1) **Domstolens tolkning av artikel 7 i EEG-fördraget i domen av den 13 februari 1985 (Gravier, 293/83, Rec. s. 606) skall tillämpas på ansökningar om tillträde till yrkesutbildning såväl före som efter avkunnandet av den nämnda domen.**

2) **Gemenskapsrätten innebär att man inte kan tillämpa en nationell lag på elever och studerande från andra medlemsstater, som utan grund betalat en extra inskrivningsavgift, ifall lagen utestänger dem från rätten till återbetalning om de inte väckt talan härom före avkunnandet av den ovan angivna domen av den 13 februari 1985.**

Mackenzie Stuart Bosco Due Moitinho de Almeida

Rodríquez Iglesias Koopmans Everling Bahlmann Galmot

Kakouris Joliet O´Higgins Schockweiler

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 2 februari 1988.

P. Heim
Justitiesekreterare

A. J. Mackenzie Stuart
Ordförande